

Over Israël gesproken ...

Wie zich verdiept in wat het Nieuwe Testament zegt over Israël komt al gauw bij de brief aan de Romeinen uit. Die brief nauwkeurig lezen is een opgave apart. De afgelopen jaren heb ik daartoe een poging gedaan. Hier enkele van mijn bevindingen.¹

Gesprek op het scherp van de snede

Een gesprek over Israël blijkt al gauw een gesprek op het scherp van de snede. Niet alleen als het gaat over de politieke situatie. Het geldt ook voor het theologisch gesprek over Israël.

Het komt aan de oppervlakte bij de vraag: welke beloften in de Bijbel staan er nog voor Israël open?

Een veel gegeven antwoord is de belofte over een toekomstige bekering van Israël aan het eind van de tijd, met een beroep op (o.a.) Romeinen 11:25-26. Het is een eerbiedwaardige gedachte, al denk ik dat die exegetisch niet klopt. Tegelijk wordt de beloftecirkel meer dan eens breder getrokken. Niet alleen met de belofte van een *geestelijk herstel* van Israël, maar ook van een toekomstig *uiterlijk herstel*, een letterlijke vervulling van allerlei beloften in het Oude Testament over een nieuwe glorie, alleen voor Israël bestemd (al mag de wereld er op een bepaalde manier van meegenieten). Ook wanneer die gedachte niet verdedigd wordt in de radicaliteit van het chiliasme (over het zgn. '1000-jarig rijk', Op. 20), toch is er op een bepaalde manier een 'status aparte' voor Israël.

Over deze brede invulling van deze 'heerlijke beloften' is soms geen gesprek mogelijk. Alsof het gaat om een onomstotelijke waarheid, waarbij op tegenargumenten niet echt wordt

ingegaan. Die zijn per definitie fout en dus volsta je met het herhalen van je eigen argumenten. In het ongunstigste geval leidt het tot vernietigende oordelen: denk jij er anders over? Dan ben je een 'vervangingstheoloog'. Kijk maar uit, je speelt antisemitisme in de kaart.

Gelukkig is dat niet bij iedereen het geval. Bovendien, scherp-te en felheid kun je ook tegenkomen bij scribenten die naar de andere kant doorslaan en die zelfs vinden dat spreken over 'een eigen plaats voor Israël' in de Pinksterbedeling *not done* is. Ook bij hen merk je soms iets van verkramping en ontoegankelijkheid wanneer er wordt afgeweken van hun visie – al is het maar op een enkel onderdeel.

Het gesprek kent van twee kanten een hoog emotiegehalte, wat het komen tot een *werkelijk* gesprek zomaar belemmert.

Keus Romeinenbrief

Omdat Romeinen 9-11 in het Israëldebat een voorname rol speelt, heb ik onderzocht wat Paulus in de brief aan de Romeinen schrijft over Israël. Dan moet je beginnen met Romeinen 1-4. Niet voor niets grijpt de apostel in de hoofdstukken 9-11 terug op wat hij daar schreef.

Het voordeel is dat je niet werkt met losse teksten, maar met een samenhangend betoog. Paulus schrijft geen dogmatische verhandeling over Israël. Hij schrijft een *brief* aan de gemeente te Rome, een voornamelijk heiden-christelijke gemeente. De confrontatie met de synagoge moet nog komen; dat gebeurt pas wanneer de apostel zelf in Rome komt (Hand. 28). In zijn brief bereidt hij de gemeente te Rome voor op die komende confrontatie. Hoe verhouden Joden en christenen zich in Gods beleid tot elkaar? En wat heeft dat voor consequenties als het gaat over de houding van heiden-christenen tot de Joden?

De focus van mijn onderzoek ligt op de betekenis van Israël in de nieuwe bedeling. Vanaf het begin is er in de brief aan de Romeinen een onlosmakelijke samenhang tussen Israël en de gelovigen uit de heidenen: "Eerst de Jood, maar ook de Griek" (Rom. 1:16). Het evangelie is Gods kracht tot behoud voor *ieder* die gelooft, Jood of Griek. God heeft geen tweeërlei evangelie voor Jood en Griek in de aanbidding. Er is ook geen soortelijk verschil in behoud. Het gaat om de gerechtigheid van God die in Jezus Christus verschenen is. De rechtvaardige zal uit geloof leven, niet uit werken van de wet.

De thematiek Israël/heidenvolken is vervlochten met die van werken/geloof. Zoals in de geschiedenis de verhouding tussen Israël en de volken naar Gods plan wederkerig wordt (Rom. 11).

Vandaar dat Israël wel de blikrichting van mijn onderzoek bepaalt, maar dat het zich niet tot Israël beperkt.

Honoreren en relativeren

Heeft Paulus het over Israël, dan valt op hoe hij voluit de voorrechten *honoreert*, die God in de gang van de heilsge-schiedenis aan Israël heeft geschonken. Het is voor de Jood een voordeel om besneden te zijn, aan dit volk heeft God zijn woorden toevertrouwd. En al zijn sommigen ontrouw aan Hem geworden, die ontrouw doet Gods trouw niet teniet (Rom. 3:1-3). Die taal komt terug in Romeinen 9. Het gaat om Israëlieten, aangenomen tot kinderen. Voor hen zijn de heerlijkheid en de verbonden, de wetgeving, de eredienst, de beloften. Tot hen behoren de aartsvaders en uit hen is wat het vlees betreft de Christus voortgekomen, die God is, te prijzen tot in eeuwigheid. Denk niet dat God zijn volk voorgoed de deur uitgezet heeft, het volk dat Hij van tevoren kende heeft Hij niet verstoten (Rom. 11:1-2v).

Tegelijk *relativeert* de apostel deze voorrechten. Besneden zijn is een voorrecht. Alleen betekent dat niet dat je om het enkele feit dat je een besneden Jood bent je leven redt bij God. De

Vanaf het begin is er in de brief aan de Romeinen een onlosmakelijke samenhang tussen Israël en de gelovigen uit de heidenen

ware Jood is hij die het in het verborgene is, de ware besnijdenis is die van het hart, naar de geest, niet naar de letter (Rom. 2:28-29). Jood en niet-Jood staan allebei even schuldig voor God. Er is geen gerechtigheid uit werken van de wet, maar alleen uit Gods gerechtigheid, geopenbaard in Jezus Christus: geloofsgerechtigheid. Dat is de enige uitweg uit de

¹ Dit artikel is een bewerkte versie van de introductie van mijn boek *Met twee woorden spreken. Over Israël in de brief aan de Romeinen* (Utrecht 2025) tijdens de presentatie ervan op 26 maart 2025 in Spakenburg.

toorn van God voor Jood en heiden. Hier valt alle onderscheid weg (Rom. 3:22).

Vandaar dat gelovige heidenen kunnen gelden als kinderen van Abraham. Dat zit niet vast op je vlees en bloed, maar op het geloof in Jezus Christus (Rom. 4). Het is Pinksteren geweest, de tussenmuur van de wet die scheiding maakt is weg. Het is in Romeinen 9-11 niet anders. Israëls voorrechten in de heilsgeschiedenis zijn geen garantie voor het behoud van de Joden. Wat in Romeinen 3 al gezegd werd, komt in Romeinen 10 terug. Alles komt aan op geloof in Jezus Christus, want: er is geen onderscheid tussen Jood en Griek. Voor allen hangt het behoud af van de ene Heer (vs. 12).

Met twee woorden spreken

Dat brengt bij de kern van mijn onderzoek. Paulus spreekt onmiskenbaar met twee woorden over Israël. *Heilshistorisch* (= de tijdlijn van Gods verlossend handelen) is er reliëf tussen Israël en de volken. *Heilsordelijk* (= wat betreft het delen in het heil) is er geen onderscheid tussen Jood en niet-Jood. Daarom zie ik weinig ruimte voor aparte beloften voor Israël over herstel van de oudtestamentische situatie in zelfs groter heerlijkheid. Ik herken dat niet in de 'toekomstscenario's' in het Nieuwe Testament, niet expliciet – dat geeft bijna iedereen wel toe –, maar ook niet impliciet. Ik kan het evenmin inpassen in de manier waarop het Nieuwe Testament omgaat met de oudtestamentische profetie. Het Nieuwe Testament maakt geen verschil in verbondsbeloften en verbondspartners op de weg van het heil. Jawel, straks zal heel Israël behouden worden. *Maar dat is geen ander behoud dan waarover Romeinen 1 het heeft: redding uit schuld en straf.* Let op welke beloften uit het Oude Testament de apostel in Romeinen 11 citeert: beloften van bevrijding uit zonde en dood voor een volk dat alles op eigen plaats verzondigd had.

Het Israël van God

Dus toch een *eigen* plaats voor Israël? En dat na Pinksteren? Jazeker. Niet als het gaat over behoud in Jezus Christus door geloof alleen. Maar wel in heilshistorisch perspectief. Het verbond, waarin gelovige heidenen een volwaardige plaats krijgen, is het verbond met Abraham in de gestalte van de nieuwe bedeling. Dat is en blijft het startpunt. De eigen plaats van Israël in de heilsgeschiedenis is geen geïsoleerde plaats, er vindt een verbreding van het verbond met Abraham plaats.

Nu wordt het spannend. God gaat met Israël verder in het verbond, uit kracht van zijn trouw aan de vaderen. Alleen, waar vind je op dit moment Israël als verbondsvolk? Kun je dat inderdaad zonder reserves zeggen over het ongelovige Israël?

Opnieuw leert Paulus met twee woorden spreken. Niet allen die uit Israël zijn, zijn Israël (Rom. 9:6). Er loopt door Israël vanaf het begin een breuklijn, die van geloof/ongeloof, met op de achtergrond goddelijke verkiezing/verwerping. God van zijn kant heeft het verbond met Israël niet geannuleerd. Maar door het ongelooft heeft Israël collectief het verbond verbroken. Gods blijvende trouw aan Israël wordt zichtbaar in de gelovige rest, die Jezus belijdt als Zoon van God en Zaligmaker. Daar vind je de oude olijfbom, het Israël van God (Gal. 6:16). Dat

Paulus heeft het over het ongelovig Israël als afgehouden takken: ze hebben wel het 'DNA' van de boom, maar maken geen deel meer uit van de boom

is het Israël, zoals God het bedoeld heeft als volk dat gehoorzaam aan Hem is. Het is een gekortwiekte boom geworden, een romp-Israël. Paulus heeft het over het ongelovig Israël als *afgehouden takken*: ze hebben wel het 'DNA' van de boom, maar maken geen deel meer uit van de boom. Dat Israël is niet langer aan te merken als verbondsvolk in de volle zin van het woord. God neemt de verbondsbreuk serieus.

Toekomst voor Israël

Dat wil niet zeggen dat God het ongelovig Israël min of meer afdankt. Hij blijft dat volk zoeken, terugroepen naar Hem en zijn Zoon in geloof en bekering, via de omweg van de heidenvolken, die Hij wil gebruiken om heilige jaloezie en inkeer bij Israël los te maken. Dat is de wonderlijke weg van Gods wijsheid, kennis en oordeel (Rom. 11:33v).

In dat licht moet mijns inziens Romeinen 11:26 gelezen worden: alzo (beter: pas dan) zal heel Israël behouden worden. 'Heel Israël' is niet de optelsom van gelovige Joden en heidenen. 'Israël' is in het Nieuwe Testament steeds een etnische aanduiding, al krijgen gelovige heidenen wel de oude erenamen van Israël als verbondsvolk. Maar daarmee ben je nog geen Israëliet geworden. In Romeinen 11:25-26 worden het heidendom en Israël juist van elkaar onderscheiden. Wanneer aan het eind van de tijd in de gelovige heidenen de *volheid* van het heidendom is binnengegaan, dan zal ook *heel* Israël behouden worden. Het blijft niet bij een romp-Israël. Het zal op de Jongste Dag volwaardig als *volk* van God aangenomen worden – niet in exclusieve zin uiteraard – in de gelovigen uit oude en nieuwe bedeling, om samen met de heidenvolken het ene Godsvolk te zijn. Door het ongeloof blies Israël zichzelf als verbondsvolk op, met uitzondering van de gelovige rest. Het wordt uiteindelijk weer een volksgeheel, een volk uit één stuk in gerichtheid op God, dankzij zijn vergevende genade.

Of wij als gelovigen uit de heidenen het maar goed willen beseffen. Verhef je als christen niet boven het ongelovig Israël. Wees niet hoogmoedig, maar vrees (Rom. 11:20). Schrijf Israël niet af. Dat doet God ook niet. Het was de les voor de gemeente van Rome destijds. Het is nog steeds de les voor de gemeente vandaag.

Tot slot

Geen eenzijdigheid dus in de visie op Israël, maar een blik naar twee kanten, zonder een van beide te verabsoluteren. Het gesprek over Israël moet zich mijns inziens niet beperken tot een debat over losse teksten, maar moet inzetten bij het samen nadenken over de *hermeneutiek van belofte en vervulling*.

Paulus eindigt in Romeinen 9-11 niet in Israël, maar in God. Het onderwijs over de weg van God met Israël en de volken – die weg van opsluiting onder ongehoorzaamheid en van betoon van ontferming (Rom. 11:30v) – is geen item of doel in zichzelf. De apostel wil ons brengen tot verwonderde lof op de God van Israël, de God en Vader van Jezus Christus, de God van Jood en heiden. ■

Dr. H.J.C.C.J. Wilschut is emeritus predikant binnen de PKN.

... verwonderde lof ...

